

соціально-психологічних проблем сім'ї.

Процеси становлення, формування та розвитку сучасної студентської сім'ї проходять у досить складних та суперечливих умовах. Вони характеризуються зміною суспільних відносин, що передбачає необхідність подальшого з'ясування особливостей підготовки молоді до створенні сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієнко Л.К. Проблеми молодіжної сім'ї в Україні // Л.К. Андрієнко, О.Г. Карпенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com/33_NIO_2009/Psihologia/56238.doc.htm>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Капська А.Й. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення / А.Й. Капська. – К. : ДЦССМ. – 2006. – 184 с.
3. Карасевич А. П. Зміст і структура готовності студентів до шлюбу і створення сім'ї // Освітня об'її: реалії перспективи : зб. наук, пр. / [Н.Т.Тверезовська та ін.]: – К. : ПТО, 2007. – № (3). – С. 313–314.
4. Карасевич А.П. Педагогічні теорії формування готовності студентської молоді до створення сім'ї у сучасних умовах / А. П. Карасевич // Рідна школа. – 2008. – №12. – С. 22–25.
5. Лагойда Н.Г. Современная студенческая семья: особенности и проблемы функционирования / Н.Г. Лагойда // Вестник Бурятского государственного университета. – 2009. – № 5. – С. 248–255.
6. Михайлова Л.М. Основні напрямки соціально-педагогічної роботи зі студентськими сім'ями / Л.М. Михайлова // Соціальна педагогіка : теорія і практика. – 2012. – № 3. – С. 74–79.
7. Фаринич О.Ю. Психологічні особливості студентських сімей / О.Ю. Фаринич, Т.Д. Щербан // Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Вип. 21. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. – С. 713–724.

Стрияк О.

Науковий керівник – доц. Главацька О.Л.

ВПЛИВ БАТЬКІВ НА ГЕНДЕРНУ СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДІТЕЙ

Постановка проблеми. Соціокультурна трансформація українського суспільства по-різному позначається на процесі соціалізації дитини в сім'ї. З одного боку, сучасні вимоги до розвитку, навчання підростаючого покоління констатують підвищення його загального і духовного рівня, розширення світогляду, формування адаптаційних здібностей до нових соціальних реалій, з іншого, означені зміни в українському суспільстві, девальвація моральних цінностей сім'ї, порушення гуманістичних засад комунікації, мислення і поведінки ускладнюють процес соціалізації загалом та гендерної соціалізації зокрема, уповільнюють накопичення дитиною соціального досвіду, усвідомлення та сприйняття ціннісних сімейних настанов [6].

Засвоєні в дитинстві норми співжиття лежать в основі особистісної поведінки людини та її стосунків з іншими. Саме тому, первинна соціалізація, яка відбувається в сім'ї, залишає слід на все життя. Зважаючи на це, актуальним є дослідження гендерної соціалізації, враховуючи тенденції розвитку сучасної сім'ї. Це питання вимагає постійного наукового вивчення, щоб мати уявлення про існуючий стан сімейного життя і його зовнішні зв'язки та прогнозувати його розвиток для подальшого пристосування дітей до життя в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень. Особливості статевої соціалізації й психосексуального розвитку дитини досліджено в роботах Г. Васильченко, Т. Говорун, В. Кагана, І. Кона, В. Романової, В. Слєпкової та ін. Питанням статевого виховання дітей різного віку присвячено праці Д. Ісаєва, В. Карткова, Д. Колесова, В. Кочеткова, Ю. Орлова, Н. Сельверової, А. Хрипкової та ін.

Соціокультурний підхід до проблеми гендерної соціалізації простежується у працях П. Бурдьє О. Вороніної, Т. Говорун, О. Кікінежді, В. Кравця, О. Рябова та ін.

Перші спроби розробки моделі гендерних відносин належить науковій школі В. Кравця.

Психолого-педагогічні ідеї статевого виховання в сім'ї досліджували Т. Агарова, Т. Афанасьєва, Р. Борман, Л. Коломийченко, Л. Коротеєва, Ю. Орлов, Б. Псанко, П. Сторжицький та ін.

Метою статті є обґрунтування поняття «гендерна соціалізація» та виявлення особливостей гендерної соціалізації дітей у батьківській сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Процес соціалізації особистості стає сьогодні предметом дослідження різних наук, кожна з яких розкриває свої специфічні механізми, що сприяють усвідомленню цього процесу як багаторівневого та багатоаспектного явища.

Соціалізація трактується як процес входження людини у соціальне середовище і її пристосування до культурних, психологічних та соціальних факторів [4]. Гендерна соціалізація – частина загального процесу соціалізації.

Під поняттям гендерної соціалізації науковці розуміють формування статевої ідентичності особистості – єдності поведінки й самосвідомості індивіда, який співвідносить себе з певною статтю й відповідає вимогам певної соціальної ролі [1; 3]. І. Кльоцина [2] виділяє дві фази гендерної соціалізації: адаптивна, яка виражається у зовнішньому пристосуванні до існуючих гендерних стосунків, норм, ролей; інтеріорізації (зміну внутрішніх структур психіки через соціальну діяльність), засвоєння чоловічих і

жіночих ролей, гендерних відносин і цінностей через вплив агентів соціалізації. Через екстериорізацію (перетворення психічних структур у певну поведінку) вони стають частиною особистості, на рівні підсвідомості керують нашими діями. Науковець М. Боришевський [1] відзначає, що засвоєння індивідом гендерної ролі відбувається відповідно до етапів соціалізації: засвоєння зразка гендерної ролі, засвоєння моделі гендерної ролі і засвоєння гендерно-рольової поведінки. Саме перший етап гендерної соціалізації дитина проходить у сім'ї і вирішальне значення в ньому відводиться батькам. Роль батьків у засвоєнні дитиною гендерних ролей не зменшується й у подальшому, а стає лише одним з багатьох найважливіших чинників процесу гендерної соціалізації.

Слід наголосити, що батьки з раннього дитинства конструюють гендерну роль дитини різними способами, зокрема:

- соціальними маніпуляціями, наприклад, вибором одягу;
- вербальною апеляцією – підкреслюванням властивостей, що відповідають гендерним стереотипам, відповідно до яких вони прагнуть розвивати свою дитину;
- вибором іграшок, що «відповідають статі»;
- демонстрацією, очікуванням відповідних видів домашньої діяльності [9].

Ставлення матерів і батьків до своїх дітей визначається, перш за все, особистим досвідом і культурними стереотипами. На спілкування батьків із синами й дочками певною мірою впливає стиль відносин між статями, тому батько дуже часто ставиться до дочок, як до маленьких жінок, а мати ставиться до синів, як до маленьких чоловіків. Поведінка батьків з дітьми різної статі має і інші, менш помітні відмінності, які визначаються за інтенсивністю тілесного контакту, тоном мовлення та ін. Цілком очевидно, що виховання дітей є гендерно зорієнтованим. Дівчаткам та хлопчикам купують різні іграшки, різною мірою залучають до спортивних занять, залежно від статі дитини заохочують одні та засуджують інші прояви рис характеру. Як правило, батьки підтримують типову для статі поведінку дітей і висловлюють своє невдоволення, якщо дитина поводить себе подібно до моделі поведінки іншої статі. При цьому батьки часто роблять зауваження дитині, акцентуючи увагу на тому, що це не є властивим хлопчику чи дівчинці [4].

Ролі батька й матері однаково рівноцінні в процесі гендерної соціалізації, оскільки діти реагують не просто на поведінку своїх батьків, а на поведінку, пов'язану з їхньою статтю. Науковець С. Оксамитна [7] виявила, що відповідальність батька позитивно впливає на формування аналогічної якості в синів та дочок. Наявність відповідальності у матері впливає на формування такої ж якості лише у дівчат. Тобто, більшу відповідальність дівчат науковець пояснює як таку, що формується під впливом обох батьків.

Важко переоцінити роль подружніх відносин у формуванні культури відносин статей, особистості майбутнього сім'янина. Стан подружніх відносин виступає як головна детермінанта, від якої залежить успіх або неуспіх сімейного гендерного виховання [2]. Виховна значущість відносин між подружжям неодноразово підкреслювалась В. Сухомлинським: «У хорошій родині, де мати й батько живуть у згоді, де володарює чуйне ставлення до слова, до думок, почуттів, до погляду, ледве помітному відтінку настрою, у відносинах добра й згоди, взаємної допомоги й підтримки, духовної єдності й щедрості, довіри й взаємної поваги батьків, перед дитиною розкривається все те, на чому стверджується його віра у людську красу, його душевний спокій, рівновагу, його непримиренність до всього аморального, антисуспільного» [8, с. 68].

Результати батьківського і материнського впливу простежуються в особливостях соціальної поведінки, ціннісних і кар'єрних орієнтаціях, виборі сфери професійної діяльності [5].

Взагалі характер і стиль виконання батьком і матір'ю їхніх статевих ролей у сім'ї справляють величезний вплив на засвоєння цих ролей хлопцями та дівчатами. Здатність до гармонійної статевої поведінки не може сформуватись поза сприйманням дитиною у її повсякденному житті чоловічої ролі батька та жіночої – матері. Не досить мужній батько, як і не досить жіночна мати не можуть оптимально впливати на процес гендерної соціалізації сина чи доньки.

Характеризуючи гендерну соціалізацію підростаючого покоління в сім'ї, важливе місце відіграє наявність в сім'ї довірливих відносин дітей і батьків, високий авторитет останніх забезпечує успішність виховних впливів, ефективність реалізації виховного потенціалу сім'ї [5].

З часом вплив сім'ї на дітей послаблюється, проте ніколи не зникає повністю. А те, що дитина засвоїла в батьківській родині, відбивається на всьому подальшому розвитку її внутрішнього світу. Батьківська сім'я окрім свідомого та цілеспрямованого виховання, впливає на дитину й усією внутрішньосімейною атмосферою.

Висновки. Гендерна соціалізація є цілісним процесом становлення особистості на різних етапах онтогенезу дитини, що в першу чергу вимагає активної участі батьків, оскільки сім'я традиційно розглядається як основний соціальний інститут первинної соціалізації індивіда. Від того, яка система стосунків склалася в сім'ї, які гендерні стереотипи панують у системі її уявлень про чоловічу та жіночу сутність, залежить формування гендерних ролей дітей, розвиток їхньої гендерної ідентичності. Гендерні ролі батьків – найперший зразок гендерної поведінки для дітей, які часто будують власну гендерну ідентичність згідно з батьківськими моделями життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боришевський М. І. Виховання у дітей статевої самосвідомості / М. І. Боришевський // Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини. – К. : Ін-т змісту і методів навчання, 1996. – С. 19–27.
2. Галустян Ю.М. Деякі аспекти гендерної ідентифікації та соціалізації особистості // Український соціум. – 2004. – № 1 (3). – С. 7–13.
3. Говорун Т., Кікінежді О. Стать та сексуальність: психологічний ракурс: навч. посібник / Т.Говорун, О.Кікінежді. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1999. – 384с.
4. Говорун Т.В. Гендерні аспекти усвідомленого батьківства : навч. посібник / Т.В. Говорун, В.П. Кравець, О.М. Кікінежді, О.Б. Кізь. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 144 с.
5. Кравець В.П. Статева соціалізація дітей і підлітків: закономірності та гендерні особливості : монографія / В.П. Кравець. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – 476 с.
6. Лавриненко Н.В. Женщина: самореализация в семье и обществе (гендерный аспект) / Н.В. Лавриненко. – К.: ВИПОЛ, 1999. – 172 с.
7. Оксамитна С.М. Гендерні відносини крізь призму громадської думки в Україні і світі / С.М. Оксамитна // Гендерна перспектива / [упоряд. В. Агеєва]. – К. : Факт, 2004. – С. 135–147.
8. Сухомлинский В. А. Книга о любви / В.А. Сухомлинский. – М. : Мол. гвардия, 1983. – 191 с.
9. Ткалич М.Г. Гендерна психологія : навчальний посібник / М.Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 248 с.

Миц П.

Науковий керівник – доц. Адамська З.М.

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТУДЕНТІВ – ПСИХОЛОГІВ

соціального інтелекту особистості є недостатньо вивченою в психологічній літературі. Це пояснюється, насамперед, тим, що в сучасних психологічних дослідженнях досить мало уваги приділяється вивченню саме проблеми сутності й функцій соціального інтелекту.

Через відсутність системних досліджень, присвячених феномену розвитку соціального інтелекту, у психології вивчалися лише окремі складові поняття соціального інтелекту та його розвитку: соціальна компетентність (В.М. Куніцина), комунікативні здібності (Н.М. Ануфрієва, Н.В. Волошина, П.А. Гончарук), емоційний інтелект (Н.І. Булка, Е.Л. Носенко, С.В. Руденко). Уявлення про розвиток соціального інтелекту розкрито крізь вікову періодизацію та надбання у сфері вікової психології Д.Б. Ельконіна та Ж.Піаже. Структура соціального інтелекту розглядалася в дослідженнях Майер-Саловея-Карузо, Г.П. Геранюшкіної, А.І. Савенкова, А. Мельник та ін. При цьому психологічні механізми соціального інтелекту вивчені недостатньо, також на недостатньому рівні вивчені прояви соціального інтелекту в професійній діяльності.

Особливу роль соціальний інтелект відіграє у соціономічних професіях (типу "людина – людина"), які потребують високого рівня розвитку якостей, що забезпечують успішність й ефективність у стосунках з людьми. До таких професій належить і професія психолога. Вивчення проблеми розвитку особистості майбутнього психолога репрезентовано у психологічній літературі широким колом дослідників, зокрема: М. Аміновим, О. Бодальовим, О. Власовою, Дж. Гілфордом, В. Куніциною, Л. Лепіховою, О. Михайловою (Альошиною), В. Панком, Н. Пов'якель, О. Санніковою, Р. Стернбергом, Н. Чепелевою та ін.

Саме недостатня теоретична та практична розробленість даної проблеми визначили мету нашого дослідження – теоретичний аналіз психологічних особливостей розвитку соціального інтелекту у студентів - майбутніх психологів.

Соціальний інтелект вивчався багатьма дослідниками (Н.М. Ануфрієвою, Н.І. Булкою, Н.В. Волошиною, Г.П. Геранюшкіною, Дж. Гілфордом, П.А.Гончарук, В.М. Куніциною, Майер-Саловеєм-Карузо, А.А. Мельник, Е.Л.Носенко, Г.Олпортом, С.В. Руденко, А. І. Савенковою, Е.Торндайком та ін.). Хоча соціальний інтелект, крім того, що є однією з важливих складових процесу життєдіяльності людини, великою мірою детермінує пізнання і розуміння особистістю як своїх дій, вчинків, діяльності загалом, так і інших людей. Деякі психологи, зокрема, Дж. Рензулі, Н. Кентор відносять соціальний інтелект до структурних компонентів комунікативних здібностей людини, адже вважають, що саме він відповідає за розуміння суб'єктом вербальних і невербальних реакцій особистості [2].

Однак жодною мірою не викликає сумнівів те, що саме соціальний інтелект допомагає людині прогнозувати міжособистісні стосунки, інтуїтивно передбачати те чи інше завершення певних ситуацій, що свідчить про достатньо виражене почуття емпатії особистості з високим рівнем розвитку соціального інтелекту. Люди з високим рівнем розвитку соціального інтелекту відрізняються психологічною витривалістю, стресостійкістю, що допомагає їм з гідністю виходити з різного роду проблем, приймати самостійні рішення навіть в екстремальних ситуаціях і при цьому не боятися допустити помилку або потерпіти невдачу.

Першовідкривачем означеного психологічного феномену традиційно вважається Е. Торндайк, який визначив його як загальну здатність розуміти інших людей, діяти мудро стосовно них, бути «далекоглядними в міжособистісних стосунках» [3, с. 71-72].